

Çanaqqala savaşının kökündə Vətən sevdası dayanırdı

Bu gün dünya hərbi tarixinə ən böyük döyüşlərdən biri kimi yazılan Çanaqqala savaşının 110 ilı tamam olur. 18 mart 1915-ci il türk dünyasının ən şərəfli tarixlərindən biridir. Çünki bu zəfər gələcək qurtuluş savaşının başlanğıcı idi. 1915-1916-cı illərdə Osmanlı imperiyası ilə Antanta dövlətləri arasında dənizdə və quruda baş vermiş döyüşlərdə İttifaq dövlətləri Osmanlı paytaxtı İstanbulu və boğazlara nəzarəti ələ keçirmək, Rusiya ilə ticarət yolu açmaq məqsədi güdürdü. Digər tərəfdən, Almaniyanın müttəfiq ölkələrindən birini zəiflətmək üçün Çanaqqala boğazına girməyə cəhd etmişlər. Lakin elə ilk həmlə uğursuz alınmış, hücum nəticəsində hər iki tərəf ağır itkilər vermişdir. 1915-ci il mart ayının 18-dən 1916-cı il yanvarın 9-dək döyüşlər türk tarixi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Böyük strateji əhəmiyyət daşıyan Osmanlıya məxsus boğazlar Antanta dövlətləri üçün olduqca əlverişli idi. Əgər boğazları tutsaydılar, o zaman Almaniya ilə Osmanlı Türkiyəsini bir-birindən ayırır və bununla da Türkiyənin Qara dənizdə hökmranlığına son qoyulardı. Lakin türk xalqının şücaəti bütün planların üzərindən xətt çəkdi. Osmanlı Türkiyəsi zəifləmə də, bütün çətinliklərə baxmayaraq, ölkə dünya hərbi tarixinə möhtəşəm zəfər savaşı yazmışdır. Döyüşlərdə türk millətinin gücü ortaya çıxaraq nələrə qadir olduğunu sübut etmiş və Çanaqqala döyüşü Türk Qurtuluş Savaşına böyük təsir göstərmişdir.

Antanta dövlətlərinin başlıca məqsədi Çanaqqala boğazından keçməklə İstanbulu zəbt etmək, Osmanlı imperiyasını diz çökdürmək idi. Bu savaşa Antanta texniki üstünlüklərə malik olsa da, Çanaqqalada mənəvi güc qalib gəldi. Torpağını hər şeydən çox sevən türk əsgəri Vətən uğrunda mübarizədə dünyaya qəhrəmanlıq nümunəsi göstərdi. Çanaqqala zəfəri həm də Birinci Dünya müharibəsinin nəticələrinə birbaşa təsir etdi. Bu zəfər qazanılmasaydı, İngiltərə və Fransa Almaniyanı mühüm müttəfiqindən məhrum edərək Şərq cəbhəsində Rusiyanı dəstəkləməklə mü-

haribənin taleyini öz xeyirlərinə həll edəcək, Osmanlı ərazilərini bölüşdürəcəkdilər.

Beləliklə, Türkiyə Cümhuriyyəti qurulduqdan sonra ingilis və fransız donanmalarının geri çəkilməyə məcbur edildiyi gün, 18 mart tarixi Çanaqqala Şəhidlərini Anma Günü elan edilmişdir.

1914-cü il 21 avqust tarixində Osmanlı dövləti ilə Almaniya arasında müqavilə imzalanmış, lakin Osmanlının döyüş hazırlığı zəif olduğu üçün bu gizli saxlanılmışdır. Ancaq müqavilədən həmin sonra səfərbərlik başlamışdır. Aralıq dənizində ingilis donanması qarşısında geri çəkilən alman ağır kreyserlərinin admiral Sukonun rəhbərliyi ilə 1914-cü il 10 avqustda Çanaqqala boğazını keçərək İstanbulla gəlməsi gərginliyə səbəb olmuşdur. Alman donanmasını məxsus gəmilərin boğazdan keçməsinə icazə vermək döyüş səbəbi sayılacaqdı. Osmanlı dövləti həmin gəmilərin Almaniyaadan satın alındığını bildirərək gərginliyi azaltmışdır. Bu gəmilər artıq avqustun 16-da Yavuz və Midilli adları ilə Osmanlı donanmasına qatılmışdı. Alman dənizçiləri Osmanlı donanmasına aid əsgər və zabitlərin formasını geyinərək gəmidəki vəzifələrini icra etmişlər.

Tarixə zəfər dastanı kimi yazılan Çanaqqala döyüşlərində azərbaycanlılar da döyüşmüşlər. 110 il əvvəl başlayan bu savaş həm də qardaşlıq, dostluq savaşı idi. Çünki Azərbaycan və Anadolu türkləri çiyin-çiyinə düşməne qarşı savaşmış, onlardan üç min nəfəri şəhid olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsi zamanı Osmanlı ordusunun tərkibində İbrahim Cahangirzadə alayı, Dağıstan könüllü alayı, Bahadur Hüseynzadə alayı, Ömər Naci taburu kimi azərbaycanlılardan ibarət alaylar döyüşmüşdür. Çanaqqalada isə "Kafkas Könüllü Kıtası" adlı azərbaycanlılardan ibarət hərbi birlik böyük şücaət göstərmişdir.

Çanaqqalada nəinki azərbaycanlı kişilər iştirak etmiş və qadınlar da tibb bacısı kimi yaralılara xidmət göstərmişlər. Türk torpaqlarının azadlığı uğrunda gedən Çanaqqala döyüşünün 100-cü ildönümü münasibətilə

Çanaqqala Şəhidliyi Kompleksində keçirilmiş tədbirdə iştirak edən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev şəhid olmuş azərbaycanlı döyüşçülərin xatirəsinin əbədiləşdirilməsinə dair göstəriş vermişdir. 2022-ci ilin dekabrında Çanaqqala Savaşları Gəlibolu tarixi sahəsində ayrılmış ərazidə abidənin təməli qoyulmuş, 2023-cü il martın 18-də isə Çanaqqala Zəfərinin 108-ci ildönümünə həsr olunmuş anım mərasimində abidənin açılışı olmuşdu. Heykəltəraş Tural Rzaquliyevin layihəsinə əsasən Bakıda hazırlanmış və milli ornamentlərin əks olunduğu bəlyəfdə çiyin-çiyinə vuruşan Azərbaycan və Türkiyə əsgərləri təsvir edilmişdi. Abidə Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığının əbədi simvolu kimi xarakterizə olunur.

Ramidə YAQUBQIZI,
"Respublika".